

Kendra Willson (red.), *Runes in Finland* (Helsingfors & Stockholm: Svenska Litteratursällskapet i Finland & Appell Förlag 2024). 264 s.

Artikkelsamlingen *Runes in Finland* gir en oppdatert, systematisk og kritisk gjennomgang av runeinnskrifter og relevante funn i Finland. Målet er å presentere en oversikt over materialet og eksisterende kunnskaper, samt komme med nye innsikter (s. 12). Beleggene fra ulike områder i Finland omfatter både autentiske og omdiskuterte funn, og boka belyser det sammensatte materialet på en grundig måte. I tillegg til vurderinger av innskrifter, rommer samlingen interessante kontekstuelle diskusjoner om arkeologiske, geografiske, demografiske og kulturhistoriske forhold. I forståelsen av runenes historie og rolle i Finland framheves kulturelle, resepsjonshistoriske og identitetsbyggende perspektiver.

Samlingen har åtte kapitler på totalt 264 sider, med kildeliste for illustrasjoner og forfatterinformasjon. Hvert kapittel har bibliografi og endenoter. Kendra Willson innleder med "Runes in Finland: The margins of Scandinavian runic culture" som gir en generell oversikt over de fåtallige funnene, sett i lys av bredere skikker i vikingtidens og middelalderens Skandinavia. Innledningen oppsummerer hovedinnholdet i samlingens sju øvrige bidrag og skaper en nyttig kontekst ved å trekke inn historiske og kulturelle problemstillinger. Spørsmål rundt opprinnelse og ekthet får oppmerksomhet, spesielt i sammenheng med diskusjoner om de svensktalende folkegrupperes tilstedeværelse og kulturelle innflytelser i området.

Heikki Ojas bidrag "In search of Finnish runes" bygger på forfatterens arbeid med å systematisere opplysninger om runefunn og funn av runelignende art i Finland. Materialet omfatter noen kjente runegjenstander, og i tillegg dekkes funn av mynter, amuletter, segl med bumerker, runekalendre og ulike steiner. Kapitlet beskriver materialets hovedtrekk og drøfter mulige årsaker til det sporadiske funnbildet i Finland som kan være påvirket av historiske, demografiske, geografiske og kulturelle faktorer.

Ulla Moilanens arkeologiske studie "The inscribed silver disc brooch from the Tuukkala cemetery in Mikkeli" tar for seg ett av de mest kjente runefunnene. Kapitlet handler om Tuukkala-spennen, oppdaget i et gravfelt, datert til 1100–1200-tallet. Artikkelen drøfter trekk ved innrissingene, gjenstanden og settingen med vekt på å gi innsikt i spennens opprinnelse, bruk (mulige skiftende eiere) og betydning.

Den andre velkjente innskriften – et runesteinsfragment oppdaget ved Store Ångesön i Hitis i 1997 – drøftes i artikkelen "Who carved the runestone from Hitis?" av Magnus Källström. Källström foretar en ny vurdering av innskriften som støtter oppfatningen av at fragmentet er fra vikingtiden. Analysen av den bevarte innskriften og ristningstrekk gjør

det mulig å foreslå koblinger til en kjent svensk runerister – Balle (s. 53).

I "Material and written culture in medieval Turku: Runic inscriptions from an urban environment", tar Alessandro Palumbo og Janne Harjula for seg runefunn fra middelalderens Turku. Gjenstander og innskriftstyper har sine paralleller blant andre skandinaviske byfunn. De fire funnene fra Turku belyser praksiser som forfatterne beskriver som uttrykk for "domestic religion" (s. 78). En sammenlignende analyse av tekster, paleografiske og ortografiske trekk påpeker mulige paralleller til runetradisjonen i sørvestlige deler av Sverige.

Per Olof Sjöstrands "The cross of Sund" er samlingens lengste bidrag (s. 102–200) og handler om korset fra Sund, Åland og funnets historiske betydning. Artikkelen drøfter tidlige teorier som koblet korset og innskriften til erkebiskop Unni av Hamburg-Bremen, samt bakgrunnen med lokale kunnskapstradisjoner og identitetsdannelse. Det framlegges nye vurderinger rundt korsets alder, funksjon og betydning. I tillegg til Sund-korset – som ifølge Sjöstrand er fra sen middelalder – drøftes likeartede innrissinger i en bergvegg ved nærliggende Kastelholm slott. Selv om rissene på korset er av delvis uklar karakter, foreslås mulige lesninger og tolkninger (s. 146–152). Til tross for kapitlets dybde, kunne det med fordel vært komprimert, med vekt på innrissingene og dateringsproblematikken. Tekstens omfang påvirker Leseropplevelsen av samlingen.

Kendra Willson framhever betydningen til lokale tradisjoner og fortellinger i "Contested narratives of the Vörå runestones", om omdiskuterte runesteiner fra Österbotten. Willson analyserer fortellinger som har utfoldet seg om funnene. Artikkelen viser hvordan lokale tradisjoner – forankret i ulike personers opplevelser – kan kollidere med akademiske synspunkter hos forskere. Polarisering og en økende "autoritetskrise" (s. 226) kan hindre videre informasjonsdeling, samt muligheter for dokumentasjon og undersøkelser.

I det avsluttende kapitlet "Fake or not? Some observations on finds of runic inscriptions in southwestern Finland" drøfter Antti Lahelma, Jouko Pukkila og Tapani Rostedt noen nyere tids innskrifter. De belyser ulike utfordringer ved å bestemme alder og vurdere ekthet. Undersøkelser av utvalgte funn fra sørvestlig Finland viser hvordan nyere innskrifter kan hente inspirasjon fra tidligere tradisjon. Materialet kan på denne måten sammenlignes med etter-reformatoriske innskrifter i Skandinavia.

Runes in Finland er en innholdsrik publikasjon som belyser varierte funn og setter disse inn i en informativ sammenheng. En problemstilling i forbindelse med deler av materialet, er hvorvidt bestemte funn kan kobles til det området som de er funnet i, eller om de snarere vitner om kontakter og mobiliteten til mennesker og ting. Når det gjelder autentiske belegg fra vikingtiden og middelalderen, er publikasjonens mål en kartlegging av hva

som er oppdaget hvor, heller enn en belysning av en mulig runetradisjon i Finland. Andre perspektiver er relevante med funn fra etter-reformatorisk og nyere tid. Når dette materialet får oppmerksomhet – og innskriftene gis egen kulturelle og historiske verdi – utvides diskusjonen slik at det ikke lenger dreier seg kun om ekte vs. falsk. Samlingen inneholder nyttige vurderinger i forbindelse med funn fra nyere tid. Disse innsiktene kunne ha vært dyrket fram i enda større grad.

Kapitlene utfyller hverandre, men en kunne ha sørget for en gjennomført balanse mellom enkeltkapitlenes omfang. Flere bidrag inneholder nye vurderinger av kjente innskrifter eller presenterer nye funn. Nye vurderinger av mindre kjente funn hadde også vært ønskelig, for eksempel i forbindelse med mynter og gjenstander med runelignende markeringer. Samtidig er det forståelig at deler av publikasjonen viser hva forskere kan fortsette å arbeide med. Noen flere illustrasjoner (tegninger) av innskrifter ville styrket presentasjonene. Tegningene er ofte en nyttig visuell dokumentasjon av forskeres framgangsmåter i arbeid med å foreslå lesninger. Slikt er særlig interessant i forbindelse med uklare eller tvilsomme "runeaktige" riss eller ambivalente tegnformer. Til sist ville det vært nyttig med en ekstra sjekk av enkelte gjentatte opplysninger, som funntidspunkt (årstall), på tvers av kapitlene, siden disse i noen tilfeller er avvikende.

Runes in Finland viser at materialet fra Finland er interessant og sammensatt. Samlingen oppsummerer dagens kunnskaper og skaper et godt utgangspunkt for videre forskning. Den åpner på en god måte for framtidige faglige og populærvitenskapelige bidrag.

Universitetet i Oslo & Kulturhistorisk museum

KRISTEL ZILMER

Kirsi Salonen & Kurt Villads Jensen, *Scandinavia in the Middle Ages 900–1550: Between Two Oceans* (London & New York: Routledge 2023). 319 s.

Den recenserte boken är en lärobok riktad främst till historiestuderande (s. 1) och skall därför nedan betraktas framför allt som en sådan. Boken är kronologiskt uppdelad i tre perioder: "900–1200: Formation", "1200–1400: Consolidation and Restructuring" och "1400–c. 1550: Power in Crises". Början vid 900 kopplas till den demografiska och ekonomiska tillväxten samt kristendomens inträde, vilket bidrog till bildningen av medeltida kungadömen i Norden, ämnet för bokens första del. Brytpunkten runt 1200 förklaras av ett nytt religiöst klimat och militärmodernisering, och den andra delen fokuserar på kungaväldets tillväxt, rättssystem och kyrkans